

UZASADNIENIE

Pozwem z 5 października 2015 r. (data złożenie w areszcie śledczym) A. C. wystąpił ze skierowanym przeciwko Skarbowi Państwa-Aresztowi Śledczemu W. B. żądaniem zapłaty kwoty 40 000 zł tytułem zadośćuczynienia za warunki pobytu w jednostce penitencjarnej pozwanego, określane przez powoda jako straszne, poniżające i uwłaczające jego godności osobistej. Na takie warunki składały się wg twierdzeń powoda: zły stan ścian, niezabudowane kąpiki sanitarne, zły stan materacy, koców, ręczników, prześcieradeł, niska temperatura celi mieszkalnej, niezadaszone pola spacerowe, łóżka bez drabinek, grzyb na ścianie i suficie, brak środków czystości. Powództwo dotyczyło okresu pobytu powoda w zakładzie karnym od kwietnia 2012 r. do kwietnia 2014 r.

W odpowiedzi na pozew pozwany wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów postępowania wg norm przepisanych. Pozwany wskazywał, że powództwo jest bezpodstawne, a osadzonym w areszcie, w tym powodowi, zostały zapewnione należycie warunki bytowe zgodnie z rozporządzeniem. Pozwany twierdził, że zapewniono pozwanemu niezbędne urządzenia, kąpik sanitarny oddzielony od pozostałej części cel grubą płachtą, gwarantującą minimum intymności. W przypadkach uszkodzenia elementów wyposażenia administracja aresztu miała podejmować bez zbędnej zwłoki czynności remontowe. Powodowi miały zostać zapewnione środki czystości i środki higieny przewidziane w stosownych przepisach. Pozwany twierdził, że odczucia powoda są czysto subiektywne i nie znajdują odzwierciedlenia w materiale dowodowym.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Pozwany A. C. przebywał w Areszcie Śledczym W.-B. w okresie objętym pozwem od 4.04.2012 r. do 23.04.2012 r. Od 4.04.2012 r. do 12.04.2012 r. w pawilonie A, Oddziale I, celi nr 7, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,08 m² (4 osadzonych na 12,33 m²). Od 12.04.2012 r. do 17.04.2012 r. w pawilonie A, Oddziale I, celi nr 19, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,14 m² (4 osadzonych na 12,55 m²). Od 17.04.2012 r. do 15.05.2012 r. w pawilonie D, Oddziale II, celi nr 6, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,17 m² (4 osadzonych na 12,68 m²). Od 15.05.2012 r. do 19.10.2012 r. w pawilonie D, Oddziale II, celi nr 7, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,08 m² (4 osadzonych na 12,32 m²).). Od 9.10.2012 r. do 11.10.2012 r. w pawilonie D, Oddziale II, celi nr 18, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,17 m² (4 osadzonych na 12,69 m²). Od 11.10.2012 r. do 15.11.2012 r. w pawilonie D, Oddziale II, celi nr 19, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,17 m² (4 osadzonych na 12,68 m²). Od 15.11.2012 r. do 13.12.2012 r. w pawilonie D, Oddziale II, celi nr 6, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,17 m² (4 osadzonych na 12,68 m²). Od 13.12.2012 r. do 26.02.2013 r. w pawilonie C, Oddziale I, celi nr 2, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,29 m² (9 osadzonych na 29,59 m²). Od 26.02.2013 r. do 2.09.2013 r. w pawilonie C, Oddziale I, celi nr 20, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,16 m² (4 osadzonych na 12,63 m²). Od 2.09.2013 r. do 3.09.2013 r. w pawilonie C, Oddziale IV, celi nr 8, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,08 m² (4 osadzonych na 12,30 m²). Od 3.09.2013 r. do 4.09.2013 r. w pawilonie C, Oddziale IV, celi nr 4, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,17 m² (4 osadzonych na 12,69 m²). Od 4.09.2013 r. do 12.09.2013 r. w pawilonie C, Oddziale IV, celi nr 18, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,15 m² (4 osadzonych na 12,60 m²). Od 12.09.2013 r. do 4.12.2013 r. w pawilonie C, Oddziale IV, celi nr 12, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,18 m² (4 osadzonych na 12,72 m²). Od 4.12.2013 r. do 18.12.2013 r. w pawilonie C, Oddziale IV, celi nr 7, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,15 m² (4 osadzonych na 12,59 m²). Od 18.12.2013 r. do 17.01.2014 r. w pawilonie C, Oddziale IV, celi nr 12, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,18 m² (4 osadzonych na 12,72 m²).

Od 17.01.2014 r. do 23.04.2014 r. w pawilonie C, Oddziale IV, celi nr 3, w której powierzchnia na jednego osadzonego wynosiła 3,18 m² (4 osadzonych na 12,71 m²).

(Dowód: Informacja AŚ W-wa B. o rozmieszczeniu powoda na terenie aresztu w okresie objętym pozwem k. 168-169).

Wyposażenie cel mieszkalnych w okresie, z którym wiąże się dochodzone roszczenie było znacznie zużyte i zniszczone, a same cele wręcz zdewastowane. Ubytki farby, tynku oraz dziury były na ścianach i sufitach, ściany niektórych cel były zagrzybione, a parkiety i wykładziny nosiły ślady wieloletniej eksploatacji. Łóżka piętrowe nie były wyposażone w zabezpieczenia przed upadkiem i drabinki wiodące na górę. W styczniu 2014 r. temperatura w celach we wszystkich pawilonach oscylowała od 15,7 °C do 17,7 °C. Było to wynikiem zniszczonej i nieszczelnej stolarki okiennej. Osadzonym nie zapewniono miejsc na składowanie rzeczy osobistych, w związku z czym musieli je trzymać w torbach. Materace w łóżkach były bardzo wyeksploatowane. Żarówka 25W, którą otrzymał powód, nie była przeznaczona do oświetlania pomieszczeń mieszkalnych (dawała zbyt słabe światło). Kącik sanitarny w celach wieloosobowych był otwarty nie zapewniając żadnej intymności. Osadzeni otrzymywali niewystarczającą ilość środków czystości do potrzeb, zaś możliwości otrzymywania tych artykułów od osób trzecich spoza zakładu były ograniczane.

(Dowód: zeznania powoda w charakterze strony k. 186-187, płyta k. 188, Raport (...) z wizytacji AŚ W-wa B. z 10.04.2014 r. z dokumentacją zdjęciową k. 102-128).

W latach 2014 – 2015 została przeprowadzona termomodernizacja Aresztu Śledczego W.-B., jak również wymieniono sprzęt kwaterunkowy i wyremontowano cele, co przyczyniło się do znacznej poprawy warunków odbywania kary pozbawienia wolności przez osadzonych.

(Dowód: pisma (...) oraz Dyrektora AŚ W.-B. do (...) k. 118-124)

Zeznania świadków D. Ż. (k. 80-81) i P. C. (k. 162-163) właściwie potwierdziły okoliczności wskazywane w pozwie. Świadek P. C. potwierdził, że powierzchnię celi mierzy się „po podłodze” bez uwzględnienia kącika sanitarnego, zaś z uwzględnieniem umeblowania oraz że nie było obowiązku montowania drabinek przy łóżkach i zabudowywania kącika sanitarnego, wreszcie że spacerniak nie jest zadaszony. Natomiast świadek D. Ż., oprócz braku drabinek przy łóżkach piętrowych, potwierdził, że budynek aresztu nie był ocieplony, okna były drewniane, a o tym, co zrobić z zawartością paczki z artykułami higienicznymi decydował dyrektor.

Sąd zważył, co następuje:

W myśl przepisów art. 417 w zw. z art. 415 k.c. Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie władzy publicznej. Nie ulega wątpliwości, że w czasie osadzenia powoda w Areszcie Śledczym W.-B., rzeczona jednostka penitencjarna (jej funkcjonariusze) występowała w stosunku do powoda z pozycji imperium. Wykonywanie kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania niechybnie należy do sfery imperium każdego państwa. Zatem dla wykazania zasadności powództwa powód winien był udowodnić, że miało miejsce działanie lub zaniechanie (nie dopełnienie obowiązków) funkcjonariuszy Aresztu Śledczego oraz to, że w wyniku takiego działania doznał on szkód, których rozmiar usprawiedliwia żądanie wskazanej w pozwie kwoty. Trzeba bowiem zauważyć, że zgodnie z zasadą z art. 6 k.c. ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne.

Powód domagał się zasądzenia kwot 40.000 złotych tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (naruszenie jego dóbr osobistych). Instytucję zadośćuczynienia regulują przepisy art. 444 k.c. w zw. z art. 445 k.c. oraz art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c. Zgodnie z treścią art. 444 k.c. w zw. z art. 445 k.c. zadośćuczynienie przysługuje z tytułu rozstroju zdrowia, uszkodzenia ciała, bezprawnego pozbawienia wolności oraz naruszenia wolności seksualnej człowieka. Natomiast w przypadku naruszenia dóbr osobistych bezprawnym działaniem sprawcy pokrzywdzonemu przede wszystkim przysługują środki o charakterze niemajątkowym przewidziane w art. 24 k.c., a w przypadku gdy działanie naruszydźcy jest także zawinione środki o charakterze majątkowym o których stanowi art. 448 k.c. Obydwa roszczenia mają charakter samodzielny i pokrzywdzonemu przysługuje prawo ich wyboru, ale sądowi pozostawiona

jest ocena celowości przyznania ochrony w żądanej formie, jego adekwatności do rodzaju naruszonego dobra, a przede wszystkim rozmiaru doznanej krzywdy. Jednakże w przypadku działania lub zaniechania organu władzy publicznej dochodzi do zlania się przesłanek odpowiedzialności sprawcy naruszenia, gdyż wystarczającą jej przesłanką jest w obu przypadkach bezprawność zachowania sprawcy (tak np. SN w wyroku z dn. 11.05.2005 r., sygn. akt III CK 549/04, niepubl.).

Zadośćuczynienie za krzywdę jest swoistą postacią odszkodowania, którego celem jest rekompensowanie uszczerbku w dobrach osobistych – szkody niemajątkowej. Krzywda ta utożsamiana winna być z negatywnymi doznaniem fizycznymi i przeżyciami w sferze psychicznej jednostki, jednak tylko takimi, które zasługują na wynagrodzenie. Musi też być konsekwencją naruszenia dóbr osobistych a nie majątkowych. Instytucja zadośćuczynienia za doznane krzywdy wymaga spełnienia ustawowo określonych przesłanek stanowiących podstawę do jego przyznania. Do przesłanek tych zaliczyć należy zaistnienie szkody niemajątkowej (krzywdy), wynikającej z określonych faktów z którymi norma prawna wiąże obowiązek jej naprawienia oraz związku przyczynowego o charakterze adekwatnym. Szkoda musi być zatem następstwem określonego działania czy też zaniechania, które jest sprzeczne z prawem. Biorąc pod uwagę powołaną wyżej treść i znaczenie art. 6 kodeksu cywilnego to powód zobowiązany był do udowodnienia przytaczanych przez siebie okoliczności faktycznych, w jakich doszło do wyrządzenia mu krzywdy, rodzaju naruszonego dobra oraz przejawów krzywdy i jej rozmiaru.

Jedynym elementem wyróżniającym roszczenie z tytułu naruszenia dóbr osobistych jest odmienne rozłożenie ciężaru dowodu co do bezprawności zachowania naruszydela dobra osobistego, a właściwie jej braku. Przesłanką odpowiedzialności za naruszenie cudzego dobra osobistego jest bezprawność działania, przez którą rozumie się działanie (zaniechanie) sprzeczne z porządkiem prawnym i zasadami współżycia społecznego. Przepis art. 24 k.c. przewiduje domniemanie bezprawności działania naruszającego dobra osobiste, co powoduje, że na nim spoczywa ciężar wykazania, iż jego działanie było zgodne z prawem (tak m.in. SN w wyroku z dn. 2.10.2007 r., sygn. akt II CSK 269/07, publ. OSNC-ZD 2008/3/75; SN w wyroku z dn. 28.02.2007 r., sygn. akt V CSK 431/06, publ. OSNC 2008/1/13).

Katalog dóbr osobistych, których przykłady podaje art. 23 k.c., jest niewątpliwie otwarty. W kodeksie cywilnym brak jest definicji dóbr osobistych. Za zdecydowanie przeważającą w doktrynie i jednolicie przyjętą w orzecznictwie należy uznać koncepcję obiektywną, według której dobra osobiste są "wartościami o charakterze niemajątkowym, wiążącymi się z osobowością człowieka, uznanymi powszechnie w społeczeństwie" (tak m.in. S. R., Ochrona dóbr osobistych na podstawie art. 23 i 24 k.c. w orzecznictwie Sądu najwyższego w latach 1985-1991, PS 1992, nr 1, s. 34).

Jak to kilkakrotnie Sąd Najwyższy wyjaśniał w swoich orzeczeniach (np. orzeczenia: z 25.04.1989 r., sygn. akt I CR 143/89, OSPiKA 1990, z. 3, poz. 709; z 11.03.1997 r., sygn. akt III CKN 33/97, OSNC 1997 r., z. 6-7, poz. 93) i z czym trzeba się zgodzić, przy ocenie, czy w ogóle doszło do naruszenia dobra osobistego, decydujące znaczenie mają kryteria obiektywne, a nie subiektywne odczucia osoby żądającej ochrony prawnej. Miernikiem pozwalającym na ustalenie czy zostały one naruszone należy poszukiwać, przede wszystkim w opinii publicznej, która jest wyrazem poglądów powszechnie przyjętych i akceptowanych przez społeczeństwo w danym miejscu i czasie. Jeżeli w powszechnym odczuciu ludzi uczciwie i rozsądnie myślących czyjeś zachowanie, nawet niezgodne z obowiązującymi zasadami prawa czy utrwalonymi regułami zachowania się, nie jest przyjmowane jako naruszające prawa osoby której dotyczy, to - niezależnie od subiektywnego odczuwania tej osoby - nie podlega ono zakwalifikowaniu w ramach przepisu art. 24 § 1 k.c. (patrz wyrok SN z dn. 4.04.2001 r., sygn. akt III CKN 323/00).

W ocenie Sądu powód sprostał co do zasady wykazaniu, że warunki odbywania przez niego kary pozbawienia wolności w okresie od 4.04.2012 r. do 23.04.2014 r. mogły naruszyć jego dobra osobiste.

Po pierwsze, jak wskazuje Rzecznik Praw Obywatelskich, zgodnie z ugruntowaną linią orzecniczą ETPCz (sprawa P. przeciwko Grecji, skarga nr (...)) korzystanie z otwartego kącika sanitarnego w sytuacji, gdy w celi przebywa więcej niż jeden osadzony, może zostać uznane za poniżające traktowanie.

Po wtóre, wyposażenie cel mieszkalnych w okresie, z którym wiąże się dochodzone roszczenie było znacznie zużyte i zniszczone, a same cele wręcz zdewastowane. Ubytki farby, tynku oraz dziury były na ścianach i sufitach, ściany niektórych cel były zagrzybione, a parkiety i wykładziny nosiły ślady wieloletniej eksploatacji. Łóżka piętrowe nie były wyposażone w zabezpieczenia przed upadkiem i drabinki wiodące na górę. W styczniu 2014 r. temperatura w celach we wszystkich pawilonach oscylowała od +15,7 °C do +17,7 °C. Było to wynikiem zniszczonej i nieszczelnej stolarki okiennej. Osadzonym nie zapewniono miejsc na składowanie rzeczy osobistych, w związku z czym musieli je trzymać w torbach. Materace w łóżkach były bardzo wyeksploatowane. Żarówka 25W, którą otrzymał powód, nie była przeznaczona do oświetlania pomieszczeń mieszkalnych (dawała zbyt słabe światło).

Jak wskazał Rzecznik Praw Obywatelskich, stan zdecydowanej większości cel nie respektuje jednej z Europejskich Reguł Więziennych stanowiącej, że miejsce przeznaczone dla więźniów, a w szczególności przeznaczone do spania, powinny zapewniać poszanowanie ludzkiej godności oraz, o tyle o ile to możliwe, prywatności, a także spełniać wymogi w zakresie powierzchni, ilości powietrza, oświetlenia, ogrzewania i wentylacji (R.. 18.1.). Temperatura w celi, zgodnie z § 134 pkt 2 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 12.04.2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. nr 75, poz. 690 ze zm.), powinna wynosić + 20°C.

Odbywanie kary pozbawienia wolności w opisanych wyżej warunkach uwłacza godności osoby ludzkiej i jest dodatkowo sprzeczne z prawem (art. 30 Konstytucji RP). Skoro wedle art. 30 Konstytucji RP przyrodzona i niezbywalna godność człowieka jest nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych, obowiązek ten powinien być realizowany przez władze publiczne przede wszystkim tam, gdzie państwo działa w ramach imperium, realizując swoje zadania represyjne, których wykonanie nie może prowadzić do większego ograniczenia praw człowieka i jego godności, niż to wynika z zadań ochronnych i celu zastosowanego środka.

Uwłaczające ludzkiej godności jest również spacerowanie w strugach deszczu (niezadaszony spacerniak) oraz brak możliwości swobodnego korzystania ze środków higieny osobistej.

W orzecznictwie ETPCz przyjmuje się zasadę, wedle której państwo ponosi odpowiedzialność za wszelkie szkody czy krzywdy doznane przez osobę pozbawioną wolności, chyba że państwo wykaże, iż do powstania szkody czy krzywdy funkcjonariusze państwa w jakimkolwiek stopniu się nie przyczynili. Pojawiające się w takich sprawach trudności dowodowe nie mogą obciążać więźnia, i wobec tego rzeczą państwa jest udowodnić, że pokrzywdzony nie ma racji (A. R., Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w S. z dnia 4 grudnia 1995 r. w sprawie R. przeciwko Austrii, część 1, "Prok. i Prawo" 1996, nr 12, s. 135 i n., część 2, "Prok. i Prawo" 1997, nr 1, s. 143 i n.).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego w Warszawie podstawowym kryterium dla ustalenia wysokości należnego poszkodowanemu zadośćuczynienia jest rozmiar i intensywność doznanej krzywdy, ocenianej według miar obiektywnych, oraz stopień negatywnych konsekwencji dla pokrzywdzonego wynikających z dokonanego naruszenia dobra osobistego, w tym także niewymiernych majątkowo (wyrok z dn. 22.02.2004 r., sygn. akt II ACa 641/03, publ. Wokanda 2004/9/44). Z kolei SN w wyroku z dn. 16.04.2002 r., sygn. akt V CKN 1010/00, publ. OSNC 2003/4/56 wskazał, że przy wyborze kryteriów decydujących o ustaleniu sumy "odpowiedniej" możliwe jest skorzystanie z bogatego dorobku orzecznictwa i piśmiennictwa na tle art. 445 k.c. Celowe jest także przypomnienie, że przy określaniu odpowiedniego zadośćuczynienia należy brać pod uwagę całokształt okoliczności sprawy. Uwzględniając kompensacyjną, a nie represyjną funkcję tego zadośćuczynienia oraz to, że zazwyczaj nie jest ono jedynym zastosowanym środkiem usunięcia skutków naruszenia, trzeba też przyjąć że zasądzona kwota powinna być umiarkowana, utrzymana w rozsądnych granicach. Konkretyzując okoliczności wpływające na ustalenie odpowiedniej sumy zadośćuczynienia, należy zaliczyć do nich rodzaj naruszonego dobra i rozmiar doznanej krzywdy i intensywność naruszenia.

Mając powyższe na uwadze, należało uznać żądanie pozwu za uzasadnione, jednakże przeszacowane co do wysokości. Zdaniem Sądu wystarczającym było zasądzenie symbolicznej kwoty zadośćuczynienia (po 1.000 zł za każdy rok), w żaden sposób nie mogącej stanowić źródła wzbogacenia dla pozwanego. Taka wysokość zadośćuczynienia podyktowana jest z jednej strony brakiem negatywnych konsekwencji ewidentnego bądź co bądź naruszenia dóbr

osobistych powoda dla jego zdrowia fizycznego ani psychicznego. Z drugiej zaś Sąd miał na uwadze, że pozwana jednostka penitencjarna podjęła stosowne środki zaradcze, aby do naruszeń godności osadzonych poprzez warunki odbywania kary w przyszłości nie dochodziło (kompleksowy remont aresztu).

O odsetkach nie orzeczono, albowiem powód nie zawarł takiego żądania w pozwie. Sformułował je dopiero na ostatniej rozprawie, jednakże nie w formie pisemnej, jak wymaga tego art. 193 § 2¹ k.p.c.

Na podstawie art. 102 k.p.c. Sąd odstąpił od obciążania powoda kosztami procesu poniesionymi przez pozwanego. Zdaniem Sądu jest to właśnie wypadek szczególnie uzasadniony, kiedy Sąd winien skorzystać ze swojego uprawnienia i nie obciążać strony wygrywającej spór co do zasady, a przegrywającej jedynie co do wysokości zasądzonej kwoty, która to wysokość była zależna od uznania Sądu.

ZARZĄDZENIE

- 1) Odnotować zwrot uzasadnienia 28.11.2016 r.
- 2) Odpis wyroku z uzasadnieniem doręczyć powodowi za pośrednictwem Dyrektora AŚ W-wa B. (tradycyjne (...)).